

בענין מסייע במשיכה ובהגבהה

-א-

ב"מ ח. "אמר רמי בר חמא זאת אומרת [מהמשנה דב' אוחזין בטלית לומדים] המגביה מציאה לחבירו קנה חבירו דאי סלקא דעתך לא קנה חבירו תיעשה זו כמי שמונחת ע"ג קרקע וזו כמי שמונחת ע"ג קרקע ולא יקנה לא לזה ולא לזה, אלא לאו ש"מ המגביה מציאה לחבירו קנה חבירו. אמר רבא לעולם אימא לך המגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו והכא היינו טעמא מגו דזכי לנפשי' זכי נמי לחברי'."

בהו"א של הגמ' שמגביה מציאה לחבירו קנה חבירו חולקים הראב"ד והרשב"א בהקוף הדין. הרשב"א כ' "פירש הראב"ד ודוקא שלא הגביה אותו כדי שאם יניח אותו האחד תיעקר מן הקרקע אבל אם הגביה אותה כדי שאם יניח האחד תיעקר מן הקרקע, קנו שניהן מחמת עצמן לפי שאינה כמונחת ע"ג קרקע וכל אחד קונה בהגבהתו. ואינו מחוור בעיני שא"כ לוקי מתניתין בהכי ואפי' תאמר משום דמתניתין סתמא קתני אכתי לא ניחא דכיון דמגביה מציאה לחברו לא קנה חברו, יד חברו כקרקע דמי לגבי דידי' ואלו טלית שראשה הא' מונח ע"ג עמוד זה וראשה השני מונח ע"ג עמוד ב' ובא הא' והגביה ראשה הא' שיכול לנתקה ולהביאה אצלו ולא יגיע ראשה לארץ ובא שני והגביה ראשה השני הכא נמי דקמא קני ובתרא לא קני (בתמי')..."

הראב"ד סבר דבמקום שכל אחד אפשר לעשות הגבהה בכל הטלית בעצמו קנה חצי שכל אחד עשה מעשה קנין שלם. והרשב"א חולק שהגמ' דף ט. כ' דטלית שצד א' מונח ע"ג עמוד ובא א' והגביה צד השני אינו קונה כל הבגד דלפי שלא הגביה כל הטלית אינו קונה כולו ואם בא אחר ותפס צד השני גם הוא קונה. וכמו כן, במקום ששניהם הגביהו לפי שלא עשה כל אחד כל הקנין בעצמו הרי זה פוגע בהמעשה קנין כמו עמוד שמגביה צד השני. 1 וצ"ע בדעת הראב"ד הלא הגמ' בטלית שמונחת ע"ג עמוד מפורש דאי אפשר לקנות במקום שאינו עושה כל הקנין בעצמו אפילו במקום שיכול לנתקו ולהביאו אצלו שסיוע דעמוד פוגע במעשה קנין.

ונראה דלהראב"ד צ"ל דיש חילוק בין סיוע דעמוד וסיוע של אדם אחר. דסיוע דעמוד מצטרף למעשה ההגבהה. ויסוד דקנין הגבהה [בין לפי הרמ"ה (ב"ב דף פה) שהיא קנין כעין חצר ובין לפי הרמב"ן ודעימי' (קידושין כו)] שהוא קנין כעין משיכה] הוי מעשה הוראת בעלות יחידי וכל מקום שאינו עושה כל הגבהה בעצמו אין זה מעשה של הוראת בעלות. בפשוטו ה' נראה דאם סיוע דעמוד פוגע במעשה קנין כל שכן סיוע דאדם אחר פוגע במעשה הוראת בעלות דהגבהה. אלא צ"ל דהראב"ד סובר שאין סיוע דאדם ב' מצטרף ופוגע במעשה קנין דראשון אלא נחשב כמעשה אחר לגמרי. ובמקום שאין הב' יכול לעשות הקנין בעצמו אין מעשהו מצטרף לראשון. ואפילו במקום שכל אחד יכול לקנות לעצמו אין בו צירוף בין שניהם וכאילו כל אחד עושה מעשה קנין לעצמו וקונה חצי הטלית.

ואפשר דהראב"ד לשיטתו בדין מסייע בכל התורה כולה. דידוע ההסבר שאומרים בשם הגרי"ז במח' רמב"ם וראב"ד באיסור הקפת הראש. הרמב"ם פסק (פי"ב מהל' עכו"ם ה"א) "אבל איש המתגלה אינו לוקה אלא א"כ סייע למגלה." והראב"ד השיג, "א"א אע"פ שאינו לוקה כיון שמדעתו עושה עובר בלאו." להראב"ד יש איסור בניקף אפילו אם לא עשה מעשה כלל דיש איסור בפני עצמו להיות מגולח. ואינו קשור למעשה העברה של המקיף. אבל הרמב"ם סובר שהניקף עובר על הלאו רק אם הוא מצורף להאיסור של מקיף. דניקף שמסייע מצורף למעשה מקיף ואם הוא עושה מעשה דינו **כהמקיף עצמו**. והרמב"ם וראב"ד לשיטתם בספ' המצוות שהרמב"ם מונה מקיף וניקף בלאו א' אבל הראב"ד (בהשגותיו למנין הקצר (לא תעשה מז) כ' "לאו למקיף ולא לניקף"). הראב"ד אזיל לשיטתו דמסייע של הניקף נחשב מעשה בפני עצמו ועבירה בפני עצמה ואינו מצורף להמקיף כלל. אבל הרמב"ם כללם בלאו א' דמסייע דניקף מצטרף להמעשה דהמקיף. 2 ואע"פ שיש לחלק בין קנינים ולא דניקף, אפשר היסוד בדין מסייע שוה בשניהם לדעת הראב"ד וכמו שמצינו במסייע דניקף שהוא מצורף למעשה הראשון כך כשיש מסייע בקנין אין מעשיו פוגע במעשה הקנין הראשון. ואינו דומה לעמוד (כמו שהקשה הרשב"א) שא"א לומר דדינו כעשה מעשה אחר לגמרי. דעמוד אינו בר מעשה וכל סייעתו דעמוד מצורף למעשה הראשון. אבל מסייע של אדם אחר אפש"ל שאינו מצורף כלל ואינו פוגע במעשה קנין הראשון. וכל שכן במקום שכל א' אפשר לעשות קנין בעצמו אין הב' פוגע במעשה קנין דהא' וכל אחד קנה חצי.

ואפשר דהרשב"א אזיל לשיטתו שדין מסייע מצורף למעשה הראשון (ולא כדעת הראב"ד) גם בסוגיא אחרת. הגמ' בשבת (צג.) הביאה פסק דין "זה יכול וזה אינו יכול חייב והק' "הי מינייהו מיחייב?" והסביר רב המנונא דיש הו"א דהאינו יכול ג"כ חייב (לדעת תוס') דקמסייע בהדל'. והרשב"א פל' "וכיון שהיכול חייב א"א לפטור את השני משום שנים שעשוהו דא"כ אף היכול ליפטר וכיון שכן מחייבין אותו מיהא משום מסייע." להרשב"א הב' מצורף כ"כ למעשה הראשון דאם באנו לפטור את השני מטעם שנים שעשוהו אז גם דין הראשון כן אע"פ שיכול בפני עצמו, ולכן יש הו"א לחייב גם הב' מטעם מסייע דמעשו מצטרף למעשה הראשון לחייבו. ונראה דהרשב"א אזיל לשיטתו דמסייע מצורף למעשה הראשון וכמו שהב' פוגע במעשה דיכול, דאם באנו לפטור דין הא' כשנים שעשוהו כמו"כ בקנינים אע"פ שהא' יכול לעשות הקנין בעצמו הב' פוגע במעשה קנינו. ושמתתי שאח"כ מצאתי כעין זה בחי' הגר"ש שקאפ. אבל הגרש"ש לא עמד על מסקנת הגמ' שדוחה דברי רב המנונא ומסיקה כרב חסדא דמסייע אין בו ממש. וצ"ע איך אפשר לתלות דעת הרשב"א בדעתו בכל התורה כולה הלא דוחה דעתו במסייע במסקנא. ואפש"ל דאין כוונת הגמ' לומר דמסייע אינו מעשה כלל אלא ר"ל דלענין שבת אין זה מספיק לחייבו שאין זו מלאכת מחשבת לחייבו במקום שאינו יכול לעשות כל המלאכה בעצמו. וכן מדוייק בלשון הרמב"ם (פ"א מהל' שבת הל' ט"ז) "ומסייע אינו חייב כלום." הרמב"ם אינו כותב דמסייע לאו מעשה אלא שאינו מעשה דחיוב. 3 ואם כנים הדברים יסוד דהרשב"א נשאר גם במקנת הגמ' (וכמו שהניח הגר"ש שקאפ בפשיטות ולא פירש), אלא לכמה ענינים הצירוף של מעשה דמסייע אינו חשוב כל כך, כגון למלאכת מחשבת וטומאת מדרס. 4 אבל לענין קנינים לפי שהכל תלוי בהוראת בעלות יחידי (כמ"ש לעיל) הרי המעשה דמסייע חשוב לפגוע בהוראת בעלות יחידי דראשון. 5

ונראה דהרשב"א והראב"ד אזלי לשיטתם בסוגיא דרכוב ומנהיג (ח:). הגמ' שם שואלת ברכוב במקום מנהיג דשניהם עושים הקנין בבת אחת מי קונה. ונחלקו הראב"ד ורשב"א (הובא בשטמ"ק) בכוונת שאלת הגמ'. הראב"ד סובר דהגמ' שואלת אם מנהיג קונה לגמרי או רכוב קונה חציה עם המנהיג. והרשב"א חולק וסובר דשאלת הגמ' היא אם הרכוב קונה לגמרי או המנהיג קונה לגמרי. ונראה שהראב"ד אזיל לשיטתו דאפשר לב' אנשים לעשות קנין בבת אחת ואין קנין הא' פוגע במעשה קנין של הב' ואפשר לרכוב ולמנהיג לקנות בבת אחת כמו שאפשר לב' אנשים להגביה מציאה לעצמן בבת אחת ושניהם קונים. 6

אבל צע"ג בדעת הרשב"א דהרי הגמ' לקמן (ח:) משמע דב' מושכין קנו שניהם אע"פ שעושים קנין בבית אחת ואין קנין דא' פוגע בקנין דב' (וכך פסק הרמב"ם פי"ז מהל' גזלה ואבידה הל' ה'). ולפי מ"ש האחרונים שדעת הרשב"א רק לחלוק על הראב"ד דיד חבירו כמונחת ע"ג קרקע אבל אין זה חסרון מצד המעשה קנין שלכל אחד נמצא שאין בו קושיא דזה דין דווקא בהגבהה אבל לא במשיכה. אבל אין זה משמע מדברי הרשב"א שהרי הרשב"א הביא רא"י מתופס במוסירה דיכול לנתקת אינו מועיל למשיכה, ומשמע שזו חסרון בין במשיכה ובין בהגבהה. דמה שאפשר לעשות בעצמו אינו מועיל במקום שיש בו מסייע. (ובשם דרך ס' ל' הביא רא"י זו וחזר ואח"כ הסביר כעין מ"ש). וצ"ע איך ב' מושכין קנו שניהם לדעת הרשב"א. וצ"ל דהרשב"א סובר דב' מושכין קונין מטעם המגיבה מציאה לחבירו.

ועיין ברש"י (ח. ד"ה ממשנה יתירה) שמדמה הדין של ב' רוכבין לב' אוהזין בטלית דמועיל מטעם המגיבה מציאה לחבירו למ"ד דקונה, וזו כוונת הגמ' דלומדים הכלל של מגביה מציאה לחבירו ממשנה יתירה דב' רוכבין. 7 ונראה דכמו קנין רוכב שהוא כעין קנין דמשיכה מועיל מטעם המגיבה מציאה לחבירו במקום דב' רוכבין כמו"כ בב' מושכין לדעת הרשב"א מועיל רק מטעם המגיבה מציאה לחבירו קנה חבירו אבל בלי טעם זה קנין דב' פוגע בא' וכמ"ש בדעת הרשב"א. 8 ובלי טעמא דמגיבה מציאה לחבירו גם ב' מושכין אינו קונה. ומצאתי שכ"כ הקצה"ח סי' רסט סע' ב' בדעת רש"י, דגם ברכוב צריך לכלל המגיבה מציאה לחבירו. והקצה"ח מוסיף "ואי לאו דמגיבה מציאה לחבירו קונה חבירו קנין הראשון מבטל קנין חבירו ולא קנו שניהם". ולפמ"ש נמצא שזו דעת הרשב"א במסייע בקנין משיכה והגבהה וגם במסייע בכל התורה כולה.

1. ויש שהסבירו דעת הרשב"א בדרך אחרת, דרק יש חסרון משום דעל פי דין יד חבירו הוי כמונחת ע"ג קרקע אבל אין כוונתו דקנין א' פוגע בקנין ב'. אבל נראה שאין זו כוונת הרשב"א מראיתו מתופס במוסירה. ע' מ"ש לקמן באות ד' בזה. ואפילו אם אין זה דעת הרשב"א דאין בו חסרון בהמעשה קנין הלא הוא דעת תוס' הרא"ש דקנין הב' פוגע בא' שבתוך דחייתו של הראב"ד כ' "והדין נותן דתפיסת כל אחד מבטל קנין חבירו". נמצא דאפילו החולקים בדעת הרשב"א מודה שזו דעת הרא"ש. וע"ע בזה בחי' הגרנ"ט.

2. ושמעתי מהגר"צ שכטר שליט"א [ואח"כ מצאתי ג"כ בפרח מטה אהרון (הל' עכו"ם) להגר"א סולוביציק שליט"א] דאפשר לתלות מח' זו במח' הש"ך והט"ז בהל' טבילה (סי' קצח ס"כ) אם אפשר לאשה לפשוט ידה לעכו"ם בליל טבילה שאירע בליל שבת כדי שיטול צפרני'. הט"ז אוסר והשוה דין זה למסייע דניקף וכאילו היא עושה מלאכה זו שאסורה מדאורייתא, והש"ך חולק שהרי מסייע אין בו ממש בכל התורה כולה. ונראה לדעת הט"ז דשאני הכא במעשה מסייע דכשמטה ידה אליו הרי הוא בכלל המעשה דקוצץ וכדעת הרמב"ם דמסייע בכלל המעשה דמקיף. אבל הש"ך סבר דמסייע של ניקף כמעשה בפנ"ע ודין מסייע בשבת שאין בו ממש.

ונראה להעיר דיש לחלק בין דעת הרמב"ם במסייע דניקף ודעת הט"ז. דאפשר ל' בדעת הרמב"ם דבהא דהניקף מצורף למעשה דמקיף אין לומר שהניקף עושה מעשה דמקיף אלא שדינו כהמקיף לפי שהוא מצטרף ומקשר עצמו להמקיף. לפיכך במסייע דעכו"ם שעושה מלאכה בשבת אין המסייע כעושה מעשה בשבת אלא מצורף למעשה דעכו"ם ודינו כהעכו"ם ואין איסור לעכו"ם לקצוץ בשבת. ונראה שרבותינו לא הבינו כן בדעת הרמב"ם אלא שהניקף כעושה מעשה דמקיף בעצמו.

3. וגם ההמשיך דהגמ' שם אפשר להבין ע"פ זה "הל' רוכב ע"ג בהמה וד' טליות תחת רגלי הבהמה, טהורות מפני שיכולה לעמוד על ג'...מסייע אין בו ממש." אין כוונת הגמ' דרגל ד' לא עשה כלום אלא שכל

רגל אינו חשוב בפנ"ע לטמא טומאת המדרס, וכמ"ש רש"י "וגבי מדרס הזב בעינן שינשא רובו עליו". ומסייע אין ממש שאין זה נושא רובו עליו אבל אין כוונת הגמ' לומר דמסייע אין בו מעשה כלל.

4. ונראה שהריטב"א לא הבין הכלל דמסייע אין בו ממש כמ"ש. שהריטב"א במכות (כב:) הק' איך מסייע דניקף חייב הא בשבת פסקינן מסייע אין בו ממש. ולפמ"ש דמסייע פטור דווקא בשבת ומדרס ועוד לפי שהאיסור דווקא על העושה עיקר המעשה ואפשר דדין ניקף שאני משבת.

5. כעין סברא זו נמצא בנתה"מ סי' קצ"ה סק"ב, דכ' דמ"ש בגמ' דטלית שצד א' מונחת ע"ג העמוד אין הא' קונה כולו אע"פ שיכול לנתקו היינו דווקא מה שמונח ע"ג העמוד אבל השאר אפי' מה שאינו תחת ידו אלא שמוגבה מכוחו קנה, ואע"פ שהגמ' כ' דתופס במוסירה אינו קונה מה שמוגבה מכוחו התם שאני דמשיכה של הרוכב מבטל את קנין הגבהה. ונראה דבמקום שאחד אפשר לעשות קנין יותר אם גם אחר עושה המעשה הקנין באותו הזמן, לדעת הנתה"מ, הקנין דב' פוגע בקנין דא' וכמ"ש בדעת הרשב"א.

6. והרשב"א הכא הק' על עצמו למה א"א לשניהם לקנות באחת "ואכתי תמיהא לי כיון דכל חד מינייהו מהני באנפי נפשייהו." ולפי מ"ש לעיל בדעת הרשב"א דא"א לב' אנשים לעשות קנין בבת אחת שקנין דב' פוגע בא', קשה למה הכא הק' הרשב"א על דעת עצמו לימא דשניהם קנו. ונראה שאפי' הרשב"א סובר דאפשר לב' אנשים לעשות מעשה קנין בבת אחת במקום ששניהם עושים קנינים נפרדים כגון ברכוב ומנהיג או מושך במקום מנהיג (ח:), דשניהם קונים ואין קנין הא' פוגע במעשה הקנין דהב' אבל במקום דשניהם עושים מעשה קנין של הגבהה אז דין שניהם כמסייע אהדדי ולדעת הרשב"א המסייע מצטרף למעשה דהא' ופוגע בקנינו.

7. ועי' בספר בית לחם יהודה שדייק דהריטב"א חולק על רש"י בזה דב' רוכבין אינו מועיל מטעם המגביה מציאה לחבירו ורק לומדים המלק"ח מיתורא דמשנה, ועיי"ש. ואפש"ל דרש"י סובר כהרשב"א דאין ב' קנינים מועיל במקום שכל אחד עושה מעשה קנין וצריך לכלל דהמלק"ח והריטב"א סובר כהראב"ד.

8. ואע"פ שהבית הלוי (ח"ג סי' מג) סובר דרוכב קנין בפנ"ע הוא ואינו מקושר לקנין משיכה ע' בברכת אברהם בקנין רוכב שהקשה כמה קושיות על שיטה זו. בפרט, הלא המשנה בקידושין (כה:) הביאה קנינים של מטלטלין והם הגבהה מסירה ומשיכה, ואין קנין רוכב ביניהם. וצ"ל דקנין רוכב בכלל קנין משיכה ואינו קנין בפני עצמו. ומדברי הקצה"ח ג"כ נראה כמ"ש.